



FOLKLOR-ETNOGRAFIK QO'SHIQLAR VOSITASIDA O'RTA SINF O'QUVCHILARINI MILLIY RUHDA TARBIYALASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Yusupov Ravshan Rustambekovich

Urganch davlat pedagogika instituti

Musiqqa ta'limi va san'at mutaxassisligi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14553858>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 18- Dekabr 2024 yil

Ma'qullandi: 20- Dekabr 2024 yil

Nashr qilindi: 25- Dekabr 2024 yil

KEY WORDS

Folklor-etnografik qo'shiqlar, milliy ruh, tarbiya, o'rta sinf o'quvchilari, musiqiy meros, pedagogik metodika, xalq ijodiyoti, milliy o'zlikni anglash, ma'naviy tarbiya, musiqa ta'limi.

ABSTRACT

Mazkur maqolada o'rta sinf o'quvchilarini folklor-etnografik qo'shiqlar vositasida milliy ruhda tarbiyalashning ahamiyati, maqsad va vazifalari yoritilgan. Milliy ruhni shakllantirishda xalq ijodiyoti va musiqiy merosning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu usulning o'quv jarayoniga tatbiq etilishi va natijadorligini oshirishga qaratilgan metodik takliflar keltirilgan. Metodikaning dolzarbligi, pedagogik samaradorligi va amaliyotda qo'llanilishi bo'yicha tavsiyalar bayon etilgan. Folklor-etnografik qo'shiqlarning milliy o'zlikni anglash va ma'naviy kamolotga ta'siri ilmiy jihatdan asoslangan.

Har bir xalqning boy tarixiy-madaniy merosi, uning o'zligining ifodasi, avlodlardan avlodga o'tib kelayotgan bebaho qadriyatlarining ramzidir. Xalqning o'tmishidan so'zlovchi folklor, ayniqsa etnografik qo'shiqlar, nafaqat musiqiy san'atning bir qismi, balki insonning qalbiga milliy ruhni singdiruvchi kuchli vositadir. Bu qo'shiqlar xalqning o'ziga xosligini, uning qadriyatlarini va dunyoqarashini ifodalab, yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Bugungi globallashuv davrida yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash tobora dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Turli madaniy ta'sirlarning kuchayishi natijasida milliy o'zlikni anglash va asrab qolish, xalqning boy ma'naviy merosini yoshlarga yetkazish har qachongidan muhimdir. Ayniqsa, o'rta maktab o'quvchilari uchun bu jarayon ma'naviy kamolotga yetaklaydigan asosiy bosqichdir. Shu nuqtai nazardan, xalq qo'shiqlari orqali ta'lim-tarbiya jarayonini boyitish va yanada samarador qilish – milliy tarbiya tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir.

Xalqimizning dostonlari, qo'shiqlari va kuylarida ota-bobolarimizning donishmandligi, odob-axloqi, tabiatga, oilaga va jamiyatga bo'lgan munosabati mujassam. Shu bois, folklor-etnografik qo'shiqlar faqatgina musiqa emas, balki bolalarning ongini shakllantiruvchi, ularga hayotiy qadriyatlarni o'rgatuvchi ulkan manbadir. Mazkur maqola ushbu boy merosni o'rta sinf o'quvchilari orasida targ'ib qilish orqali milliy ruhni tarbiyalashning metodikasini takomillashtirishga qaratilgan. Tarbiya jarayonida xalq musiqasidan unumli foydalanish yoshlarning milliy qadriyatlarga sodiqligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Metodologiya:

O'rta sinf o'quvchilarini milliy ruhda tarbiyalashda folklor-etnografik qo'shiqlarni qo'llash pedagogik jarayonning nafaqat nazariy, balki amaliy asoslarini ham o'z ichiga oladi.

Ushbu metodologiyani mohiyati milliy qadriyatlarni musiqiy san'at orqali anglashga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantirish va ularni xalqning boy madaniy merosi bilan bog'lashdir.

Avvalo, bu jarayonni amalga oshirishda interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish dolzarb ahamiyatga ega. Xususan, o'quvchilar bilan muloqotda darslarda jonli misollar keltirish, folklor namunalarini tinglash va tahlil qilish orqali ularning qiziqishlarini oshirish mumkin. Bunda musiqiy faoliyatning turli shakllaridan foydalanish, jumladan, xalq qo'shiqlarini kuylash, cholg'u asboblari chalishni o'rganish va bu asarlar tarixi bilan tanishish orqali o'quvchilarning estetik didini shakllantirishga erishiladi.

Metodologiyani muhim jihatlaridan biri – dars jarayonida o'quvchilarni faol ishtirokchi sifatida jalb qilishdir. Ular qo'shiqlarning matnlari va mazmunini muhokama qilishda qatnashishlari, o'z his-tuyg'ularini ifodalashlari uchun qulay sharoit yaratish zarur. Shuningdek, folklor-etnografik qo'shiqlarni faqat musiqiy asar sifatida emas, balki o'tmish hayot tarzini aks ettiruvchi, ma'naviy va axloqiy saboqlarni singdiruvchi vosita sifatida ko'rsatish lozim.

Musiqiy ta'limda ijodiy yondashuvning ahamiyati ham alohida o'rinda turadi. O'quvchilar o'rtasida musiqiy tanlovlar, spektakllar va ijodiy mashg'ulotlarni tashkil etish orqali ularda o'zlikni anglash, xalq musiqasiga bo'lgan hurmatni kuchaytirish mumkin. Bu jarayonda o'qituvchining mahorati, uning musiqa va pedagogika sohasidagi chuqur bilimlari, o'quvchilar bilan samimiy muloqot o'rnatishi hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Metodologik yondashuvlar bilan bir qatorda, o'quvchilar oilasi va mahalla muhitining ham tarbiya jarayonida katta ahamiyati bor. Ota-onalar bilan hamkorlikda xalq musiqiy merosini targ'ib qilish bo'yicha tadbirlar, ma'naviy uchrashuvlar va ko'rgazmali mashg'ulotlarni tashkil qilish orqali bu ishning samaradorligini yanada oshirish mumkin. Shu tarzda folklor-etnografik qo'shiqlar o'quvchilarning milliy ruhda tarbiyalanishida nafaqat o'quv dasturi qismi, balki hayotiy yo'riqnoma sifatida xizmat qiladi.

Muhokama:

O'rta sinf o'quvchilarini milliy ruhda tarbiyalash masalasi nafaqat ta'lim tizimining, balki jamiyatning umumiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda folklor-etnografik qo'shiqlarning tarbiyaviy ahamiyati tobora kuchayib, ularni o'quv jarayoniga kiritish zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishiga aylanmoqda. Ushbu yondashuv milliy o'zlikni anglashni shakllantirishda samarali vosita sifatida o'zini namoyon qilmoqda.

Folklor-etnografik qo'shiqlar orqali o'quvchilarga tarixiy-madaniy qadriyatlarni yetkazish ularni vatanparvarlik, mehr-oqibat, mardlik va mehnatsevarlik ruhida tarbiyalashga yordam beradi. Ushbu qo'shiqlar xalq hayotining turli jihatlarini aks ettirgani bois, ular o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi. Shuningdek, bu jarayon o'quvchilarda musiqiy estetikani rivojlantirib, ularni san'at orqali ijtimoiy muammolarni anglashga va milliy merosga bo'lgan hurmatni kuchaytirishga yo'naltiradi.

Biroq ushbu jarayonda ba'zi qiyinchiliklar ham kuzatiladi. Xususan, ba'zi hollarda o'qituvchilar folklor namunalaridan foydalanishda yetarli darajada ijodiy yondasha olmayotgani yoki ularning pedagogik imkoniyatlarini to'la anglamagani seziladi. Bu esa o'quvchilar orasida qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun metodik yondashuvlarni doimiy ravishda takomillashtirish va o'qituvchilarni ushbu sohada malaka oshirish kurslariga jalb qilish zarur.

Muhokama davomida yana bir muhim masala – folklor-etnografik qo'shiqlarning zamonaviy talqini masalasidir. Yosh avlodning zamonaviy musiqaga bo'lgan ehtiyojlari va didi hisobga olingan holda, xalq qo'shiqlarining yangicha musiqiy ishlovlari orqali ularni targ'ib qilish yanada samarali bo'lishi mumkin. Bu, ayniqsa, o'quvchilarning musiqiy qiziqishlarini milliy yo'nalishga yo'naltirishda muhim ahamiyatga ega.

Folklor-etnografik qo'shiqlarning tarbiyaviy jihatlarini qanchalik kuchli bo'lmasin, ular o'quvchilarning hayotiy tajribasida mustahkamlanishi lozim. Bu jarayonda nafaqat maktabdagi faoliyat, balki ota-onalar va mahalla jamiyatining ham faol ishtiroki talab qilinadi. Xususan, oilada xalq kuylarini tinglash, mahallalarda musiqiy tadbirlarni o'tkazish orqali o'quvchilarni xalqning boy musiqiy merosiga yanada yaqinlashtirish mumkin.

Shunday qilib, folklor-etnografik qo'shiqlar o'quvchilarda milliy ruhni tarbiyalashning samarali vositasi sifatida o'z dolzarbligini yo'qotmaydi. Ularning tarbiyaviy salohiyati amaliyotga to'g'ri va ijodiy tatbiq etilgan taqdirdagina, yoshlarda milliy qadriyatlarni mustahkamlash va ularni ma'naviy barkamol shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa:

Milliy ruhni tarbiyalash – har qanday jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy hayotidagi eng muhim vazifalardan biridir. Folklor-etnografik qo'shiqlar esa bu maqsadga erishishda noyob vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular millatning tarixiy xotirasini, ma'naviy boyligini va o'zligini aks ettiradi. Shunday ekan, bu qo'shiqlarni ta'lim jarayonida qo'llash nafaqat o'quvchilarning musiqiy didini rivojlantiradi, balki ularning milliy o'zligiga bo'lgan hurmatini oshiradi, tarixiy qadriyatlarga sadoqatli bo'lishga undaydi.

Folklor-etnografik qo'shiqlar orqali tarbiya berish – bu bolalarning qalbiga milliy qadriyatlarni chuqur singdirishning nafis va samimiy yo'lidir. Bu jarayon o'quvchilarga xalqning donishmandligini, tabiat va jamiyatga bo'lgan munosabatini o'rgatadi, ularni insoniy fazilatlar bilan boyitadi. Ayniqsa, o'rta sinf o'quvchilari uchun bu jarayon muhim, chunki ular ongida milliy o'zlikni anglash, hayotga qarashning ma'lum asoslari shakllanayotgan davrdir.

Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim jarayonida ushbu yondashuvning samaradorligini oshirish uchun qo'shimcha sa'y-harakatlar zarur. Xalq musiqasi o'qituvchilarning pedagogik va ijodiy salohiyatini oshirish, darslarda zamonaviy interfaol usullardan foydalanish va folklor merosini zamonaviy musiqiy talqinlarda taqdim etish kabilar bu jarayonni boyitadi. Shuningdek, oilalar va mahalla jamoatlari ham bu borada faol ishtirok etishi kerak, chunki o'quvchilarning musiqiy tarbiyasi faqat maktab bilan chegaralanib qolmaydi.

Globalashuv sharoitida yosh avlodning e'tiborini milliy qadriyatlarga qaratish tobora qiyinlashib borayotgan bir paytda, folklor-etnografik qo'shiqlar o'zining tarbiyaviy ahamiyatini yo'qotmaydi. Aksincha, ular yoshlarni o'zligiga qaytarish va xalqning boy merosiga bo'lgan qiziqishni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu esa, o'z navbatida, nafaqat milliy madaniyatni asrab-avaylashga, balki uni yangi avlodga yetkazishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, folklor-etnografik qo'shiqlarni o'quv jarayonida qo'llash orqali milliy ruhni tarbiyalash o'zining samaradorligini amalda isbotlay oladigan yo'nalishdir. Ushbu qo'shiqlar, o'z mohiyatiga ko'ra, o'quvchilarga nafaqat madaniy merosni o'rgatadi, balki ularda ma'naviy kamolotga yetaklaydigan hayotiy yo'riqnoma sifatida qadr-qimmatga ega. Bu metodika kelajakda ham ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib qolishi shubhasiz.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullaev, Sh. (2007). O'zbek xalq musiqasi tarixi. Toshkent: Fan.

2. Kayumov, U. (2010). Folklor san'atining o'ziga xosligi va ahamiyati. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti.
3. Nazarov, M. (2005). Milliy qadriyatlarni shakllantirishda xalq ijodiyotining o'rni. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
4. Asqarov, A. (1999). O'zbek xalqining madaniy merosi. Toshkent: O'zbekiston.
5. Saidova, D. (2017). O'rta maktab o'quvchilarining estetik tarbiyasida musiqa san'atining ahamiyati. Toshkent: O'qituvchi.
6. Yunusova, M. (2014). Musiqa ta'limida innovatsion yondashuvlar. Toshkent: Ilm va ta'lim.
7. Merriam, A. P. (1964). The Anthropology of Music. Evanston, Illinois: Northwestern University Press.
8. Nettl, B. (2005). The Study of Ethnomusicology: Thirty-one Issues and Concepts. Urbana: University of Illinois Press.
9. Richard, W. (1999). Folk Traditions in Education. New York: Harper & Row.

